

CEEAE CE NU SE UITĂ

GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU

Un apărător interzis de poliție

Dragă Domnule Sebastian,

Am fost, de la lectură, un prieten, deci un înțelegător al cărții duminale. Nu am scris, ca să te apăr, pentru că nu am crezut că ai nevoie de apărare. Pe de altă parte, discuțiunea asupra „cazului” în sine a fost susținută așa de fals, de prieteni ca și de dușmani și s-a făcut atâta tâmbălău, acolo unde totul ar fi fost limpezit printr-un simplu gest de bună credință, încât ar fi fost necesar să urlu, ca să impun o clipă de liniște și să spun, astfel, un adevăr care odată și odată tot va fi spus.

Am vrut, în adevăr, să fac ceva, aici, pentru cartea duminale, mai ales că am întâlnit, îndeosebi printre intelectualii ieșeni, de dincolo și de dincoace de baricadă, o mentalitate tot așa de obtuză ca și în presa bucureșteană. Fixasem o conferință despre: o carte, un om, o polemică - și un proces literar, în care, între acuzarea unui avocat antisemit: Nelu Ionescu și apărarea altui avocat: Omer Popovici, eu aveam să aduc cuvântul scriitorului de azi și de oricând, care voia să afirme, o dată mai mult, dezideratul misiunii lui de creator, în ciuda și mai presus de orice considerent politic, politicianist, de castă sau de clasă socială, de rasă.

Din păcate, conferința a fost interzisă de autoritățile militare, în ajunul datei fixate, deși la început ne dăduseră autorizația (cine va fi intervenit, prin ce mister s-a revenit asupra aprobării, nicicum n-am înțeles) iar procesul literar, fatal, a fost amânat pentru... timpuri mai bune.

Asta e tot.

Te rog să mă scuzi că-ți scriu în fugă, noaptea, după o zi de repetiții tare obositoare.

Al duminale cu toată prietenia,
George Mihail Zamfirescu
Iași, febr. 1935

(Ștampila poștei la sosire: 20 II 1945 - adresa destinatarului, pe plic: D-lui Mihail Sebastian, 14, Sfinții Apostoli) Arhiva M.L.R. 5545

LILY POPOVICI

Revelație de vacanță

După o călătorie la Paris, își încheia vacanța la Mangalia și, chestionată de un reporter asupra felului cum își petrece timpul, răspundea: „Am trândăvit toată ziua, într-un dulce farniente oriental, într-un cort imens, necitind nici un fel de gazete - dar am citit, în schimb, o minunată carte: *De două mii de ani* a lui Mihail Sebastian”.

(„Rampa”, 24 august 1934)

BARBU BREZIANU

Raiul interzis

Dintre scoarțele romanului d-lui Mihail Sebastian, roman „cu tendințe”, roman celebru prin vâlva discuțiilor - dintre scoarțele acestui roman au sărit diverși iepuri cari, în afară de oficiul de reclamă adus autorului celor *Două mii de ani*, au învirot sezonul aliterar prin excelență.

Au fost desigur lămuriri date în cea mai mare parte de către redactorii unui ziar amuțit; a fost un bun serviciu camaraderesc (de ținem seama de faptul că haita certăreților e alcătuită din domnii Nae Ionescu, Mihail Sebastian, Mircea Eliade și temutul ortodox Ghiță Racoveanu).

Discuția a fost onorată de pana părintelui Petre Chiricuță, de la a cărui știință tragem întotdeauna învățăminte de preț - și care a dat o altă orientare discuției.

Reamintirea creștinismului apostolului Iuda, de pildă, a răsturnat dintr-o dată temelia teoriei profesorului Ionescu. Iuda nu ar trebui luat

drept un plenipotențiar al „iudaismului” care e condamnat, ca atare, unei perpetue suferințe.

Mai stângace pare analogia d-lui Nae Ionescu când vrea să repete cu noi istoria, înlocuind purtarea păgânilor, prigonitori ai creștinilor dintâi, cu antisemitismul creștinilor de azi. Această tristă analogie pare inspirată cel mult din crezul Gârziilor de fier.

Atitudinea creștinului conștient ar trebui să fie diametral opusă. Spiritul creștin, cum spune părintele Chiricuță, are îngăduință față de toți. Este larg, mult mai larg și decât crede dl G. Racoveanu (deși acesta stă cramponat de texte atât de venerabile).

Domnul Racoveanu crede oare sincer că un chinez care, fiindcă e peste mări și țări, fiindcă niciodată n-a fost cercetat de vreun vlădică, fiindcă nu citește „Credința”, fiindcă - în fine - nu-i trăsnește prin cap că s-ar putea mântui sau c-ar exista aci biserica noastră - un chinez care n-are puțină să cunoască pe Hristos, și care totuși a fost iluminat într-un fel și duce o viață sfântă, crede oare dl G. Racoveanu că acest perfect chinez (desăvârșit prin forța lucrurilor, chinezește), crede că va merge direct în iad? în gheena păcătoșilor?

Spre durerea Satanei, noi ne îndoim. Acest ins, sufletul acestui ins, chiar dacă nu face parte din turmă, din corp, face, credem, parte din sufletul Bisericii.

Dumnezeu, care vrea mântuirea câtor mai mulți, nu o poate refuza unui biet om a cărui purtare, a cărui voință bună a fost călăuzită de Sus. D.G. Racoveanu vede, însă, raiul restrâns botezaților. D.G. Racoveanu, cu o fariseică prezumție, pune - bazat pe texte - piedici și bariere la poarta paradisiului cereșc, uitând desigur cât de trist e să te mărginești la un calapod, la o literă - neori moartă - și lăsând de o parte tot duhul viu ce împospătează viața.

Această zgârcenie, această tipică severitate nu pare a fi creștină. Noi, neștiutori, nu vrem să anticipăm asupra alcătuirii raiului.

Îl întrevădem, însă, mai aproape de cele opt dioptrii pierdute ale domnului Mircea Eliade.

(„Rampa”, vineri 31 august 1934)

CAMIL BALTAZAR

Viața continuă

în stradă să ne spunem cuvântul, ne-am aplecat grumajii, umiliți, în gură cu gustul coclit al sinuciderii.

Eroul lui Mihail Sebastian își spune că:

„Individual, fiecare evreu se poate întreba cu panică ce are de făcut. Să fugă, să moară, să se sinucidă, sau să se boteze. Chestie de aranjament personal, în care intră nesfârșite dureri desigur, pe care dumneata, om simțitor, nu le ignorezi, dar nimic mai mult totuși decât o «chestie de aranjament personal». Colectiv însă, nu există decât o singură cale: așteptarea, supunerea la destin. Și nu cred că asta însemnează o dezertare din viață, ci dimpotrivă o reintrare în biologie, cu conștiința că viața continuă peste toate morțile acestea individuale, care și ele tot un fapt de viață sunt, după cum fapt de viață este căderea frunzelor pentru copac, uscarea copacului pentru pădure, moartea pădurii pentru flora pământului”.

Și așa ne-am spus-o și noi, fiecare dintre scriitorii români născuți evrei. Singur însă Mihail Sebastian a avut accesul de conștiință care l-a îndemnat să facă o profesie de credință a spiritualității evreiești ultragiată, a spiritului tragic evreesc care se vrea flagelat și supus suferinții.

De aceea cartea lui Mihail Sebastian este o mărturisire de credință evreiască; un strigăt de curaj grațuit, fiindcă fără efect, al acestei conștiințe evreiești care se deșteaptă în clipa când scriitorului român născut întâmplător evreu i se amintește că este evreu. Și e cu atât mai prețioasă această mărturisire cu cât vine nu din partea unui scriitor evreu, ci din partea unui scriitor român născut evreu [...].

(„Reporter”, 27 iulie 1934)

„Noi nu putem rămâne indiferenți...”

Relatare din presă asupra conferinței Actualitatea lui Shakespeare

Demnă de laudă este activitatea Grupului artistic al Uniunii Patrioților, de sub conducerea doamnei Elena Pătrășcanu, care organizează reușite manifestări cu caracter cultural: conferințe, concerte, expoziții ș.a.

În cadrul acestor manifestări, distinsul și subtilul scriitor și critic Mihail Sebastian a vorbit despre actualitatea lui Shakespeare.

Shakespeare știa el însuși că este etern. Opera sa, neatinsă de ruina timpului, e un „mesajiu scris”, trimis pe deasupra veacurilor, omenirii. M. Sebastian și-a propus și a reușit să ne arate că Shakespeare este și actual. Problemele politice, problemele sociale, libertatea, egalitatea socială trăiesc viu în dramele shakespeariane.

Coriolan, care se juca la Paris, pe scena Comediei Franceze, în februarie 1943, răspundea atât de bine actualității celei mai fierbinți, încât împinse reacțiunea la atac. Lumea de fascii nu putea suporta drama shakespeariană, această tragedie a dictaturii și a luptei pentru libertate. Cu o transparență supărătoare, problemele Franței erau evocate, nu de autorii la „modă” (Achard, Bernstein, Bourdet etc), ci de Shakespeare, singurul care, răspunzând prin piesa sa „à thèse”, funcțiunii primordiale a teatrului, agita temele mari ale actualității. Întrebarea era dacă, un guvern, expresie a voinței liber exprimate a poporului, poate cădea prin agitația, în Place de la Concorde, a minorității înarmate ce se pune în serviciul dictaturii. Drama shakespeariană pune problema pe față și îi răspundea: „Cetatea e poporul”.

În Anglia, Shakespeare este neconținut prezent, mereu întrebat, mereu evocat. Orice idee, orice pornire sau eveniment poate găsi în el o analogie, un argument, un sprijin. El este numele cel mai des citat în Camera Comunelor; de la el se inspiră, adesea, autorii, pentru titlurile, argumentele și motto-urile lor. Titlul cărții lui Erich Knight, *This above all* (în românește: *Mai presus de orice*), este luat din Shakespeare; de asemenea, *Brave New World* a lui Aldous Huxley.

Shakespeare e plin de potriviri neașteptate, de replici făcute parcă pentru actualitatea imediată. Cum ar fi sunat replica de mai jos a lui Doll Tear-Sheet, în epoca în care crimele legionare erau achitate cu alai de tribunalele noastre sau când „eneralul”, evocând figura Căpitanului, cerea gârziilor jurământul, pentru a face „o țară ca soarele sfânt de pe cer”:

„Căpitan! Scârboș și blestemat flecar, nu ți-e rușine să-ți spui căpitan? Dacă m-ar asculta pe mine ai de sunt cu adevărat căpitanii, te-ar tăia în bucăți, că le porți numele fără să fi câștigat gradul. Tu căpitan, secătură? Căpitan! Sfinte Dumnezeule! Păcătoșii aștia or să facă din vorba „căpitan” o vorbă de rușine!”.

În căutarea unei piese antisemite, legionarii au încercat să joace *Shylock*. Nu s-a putut.

Mihail Sebastian arată că antisemitismul literaturii elisabetane este cu totul convențional. De aceea, când Shakespeare a vrut să facă, scriind *Shylock*, o comedie, creatorul de oameni din el a fost mai tare decât elisabetanul. Oamenii lui Shakespeare sunt mai puternici decât atitudinile, grandoarea lui Shakespeare aici este hotărâtoare, în creația de tipuri vii. *Shylock* este om înainte de toate. Cea mai antisemită interpretare n-ar fi putut escamota acest adevăr, care dă valoarea firului tragic al dramei.

Mesajul acesta de umanitate al lui Shakespeare străbate spre eternitate, dar vremurile sub care trăim i-au dat o actualitate nespuse de vie. Și pentru că s-a încercat cu vorbe meșteșugite să ni se impună, printr-o teroare încă mai neauzită, „pentru o mie de ani”, un regim politic a cărui preocupare esențială era și aservirea valorilor eterne - noi nu putem rămâne indiferenți, și nu vom rămâne indiferenți niciodată.

(„Jurnalul de dimineață”, 27 ianuarie 1945)

Note pe o carte de A.L. Zissu

Urmare din pag. III

două sentimente contrarii, unul de înfrângere, altul de victorie, două sentimente ce stau învălmășite la baza a ceea ce A.L. Zissu numește «esența imperialismului evreu», formulă cutezătoare și dramatică pentru un neam umblat pe toate drumurile suferinței. Dar chiar această necesitate de a-ți afirma valorile specifice, de a impune până la exagerare, până la depășire, calitățile proprii, nu este un fel de a lupta cu propria ta spaimă de a te pierde și de a renunța?

[...] Te întrebi, cu tristețe, dacă un om care a găsit într-adevăr cheia echilibrului sufletesc, simte nevoia să o declare și dacă cumva faptul de a o declara nu suplunește mai de grabă o liniște interioară primejduită. Sunt strigate de triumf care ascund un rug ce arde încă și poate va arde în eternitate. Rug mai rezistent și mai dureros decât al inchiiziției, pentru că văpăile lui sunt interioare și calvarul lui, ocult.

D-I Zissu crede a fi găsit insula spirituală pe care neamul lui Israel să poată poposi calm și constructiv. Mă tem că este, în această credință a d-sale, mai multă deznădejde decât liniște. Ceea ce desigur nu se dovedește într-un articol, ci într-o altă carte, care poate va veni.

MIHAIL SEBASTIAN



CENTENNIAL MIHAIL SEBASTIAN (II)

The second *Special Edition* dedicated to Mihail Sebastian's Centennial draws the public attention to the most powerful creation from the author's literary heritage. It is the novel *For Two Thousand Years* conceived as reflecting the turmoil of a young Romanian intellectual from the Jewish environment, who was confronted with the anti-Semitism ravages, more and more burdening at the time the volume was published, in 1934. The echoes of the social reality blend with the psychological analysis of the confusion created by the ethnic confrontations, where the Jewish sufferings seemed not to find any human or right solution. The story uses a personal voice, increasing the feeling of confession, vaguely disguised by the author who isn't capable of providing the hero the energy to overcome the tragic destiny tyranny. As a proof for his weakness, the author accepted to publish Professor Nae Ionescu's preface, considered by the public opinion a condemnation without any appeal of the Jews, primarily for religious reasons. Here from comes the terrible accusation brought to Mihail Sebastian to have offered the gas for the hooligans' fire. He reacted to the invectives in an admirable polemic text, «How I Became a Hooligan», without completely effacing the suspicions of betraying his identity. Even a part of the dogmatic Jewry put him under a spiritual ban before the communist authorities put his novel on the forbidden publishing list. The present *Special Edition* gathers texts chosen from the publications of the period, the great majority almost forgotten, by which it intends to prove how concerned Mihail Sebastian had been in relation with his ethnic brothers, to whom not only he remained faithful, but strived to motivate in keeping a moral and civil attitude of dignity, at the height of the Jewish traditions of highest spiritual essence. Thus the novel file is re-opened as for a debate, with opened documents, in order to give back to the author his well-deserved eminent profile, in the antecessors gallery.